

Josef Klvaňa

(1857–1919)

Náčrtky mého životopisu
Paměti a fotografie

K vydání připravila Helena Beránková

Recenzovali:
PhDr. Blanka Rašticová
doc. PhDr. Miroslav Válka, Ph.D.

Studie Heleny Beránkové a katalog fotografií Josefa Klvany vznikly za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být reprodukována, uchovávána v počítačové paměti či přenášena jakoukoli jinou formou či jakýmkoli jiným elektronickým, mechanickým, fotografickým či jiným záznamovým prostředkem bez předchozího písemného svolení vydavatele.

Text © Helena Beránková, 2018; Josef Klvaňa 1910, 1913
© Moravské zemské muzeum, 2018

ISBN 978-80-7028-510-7

Obsah

Úvod	11
Náčrtky mého životopisu s přílohami zajímavějšími, Josef Klvaňa	13
Předmluva	14
Moji rodičové	15
Dětská léta v Lipníku (1861–1869)	16
Studium gymnázia v Olomouci. Nižší gymnázium (1869–1873)	22
Vyšší gymnázium (1873/4–1877)	29
Universita a Praha (1877–1880)	37
Učitelování v Kroměříži (1882–1884)	49
Učitelování v Uherském Hradišti (1884–1898)	55
Druhá řada ukázek z „Náčrteků vzpomínkových.“ Sděluje J. Klvaňa.	61
Ředitelování v Kyjově (1898–1919)	78
Doslov	95
Pokračování upomínek (od roku 1910). Konec dovolené. Začátek dalšího úřadování.	96
Nové ředitelování	99
Pokračování upomínek (od počátku školního roku 1913/14)	106
Některé myšlenky a poznámky o světové válce	113
Doslov dne 5. října 1918	140
Jmenný rejstřík	146
Místní rejstřík	148
Komentář k edici Klvaňových <i>Náčrteků mého životopisu</i>	152
Literatura	156
Katalog fotografií Josefa Klvani ve sbírce Etnografického ústavu Moravského zemského muzea	159
Rejstřík fotografovaných lokalit	175
Fotografie Josefa Klvani ze sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea (výběr)	177
Od obrazu ke kontextu. Klvaňovy fotografie lidového oděvu na Moravě	221
Literatura	232
Použité zkratky	233
Poděkování	235

*Život jest opravdu jako řeka. Z počátku hravý potůček, mohutní pomalu, někdy i dravým se stává. Dospívající věk, jinošství a věk dospělosti, mužství jsou řekou nejmohutnější. Pak se stávají vody hlubokými, ale obyčejně zoolna tekoucími. Nesou jen – toť jen jediná práce – klidného, bohužel i částečně ochablého stáří. (Josef Klvaňa: *Náčrtky*, s. 29)*

Josef Klvaňa má zakladatelský význam pro konstituování etnografie jako vědy v našich zemích a pro vypracování základních metod a postupů, jakými jsou terénní výzkum, přímé pozorování, rozhovory s respondenty, historická a geografická komparace a také využití vědecké fotografie jako dokumentačního média, ikonografického pramene i jako popularizačního prostředku. Z pozic přírodovědce – odtud jeho přesnost a úspěšné snahy po přehledné klasifikaci materiálu – studoval Josef Klvaňa především lidový oděv. Jeho regionální typologie jiho- a východomoravského lidového oděvu je dodnes, po sto dvaceti letech od jejího postulování, respektovaným východiskem oděvních studií. Josef Klvaňa publikoval desítky odborných statí i populárně naučných článků s národopisnou tematikou; ale stejně tak desítky odborných prací z mineralogie, petrografie a geologie.

Klvaňovy fotografie lidového oděvu byly jedněmi z prvních vědeckých fotografií v humanitních vědách u nás. Autor přistupoval k jejich zhotovování s jasným a v podstatě jediným cílem – měly sloužit jako dokument a ilustrace k odborným pojednáním, jako vizuální rozšíření abstraktního vědeckého popisu. Klvaňovy fotografie – tento monotematický (a snad lze říct i monumentální) fotografický dokument z konce 19. století – jsou již více než sto let využívány jako důležitý a důvěryhodný ikonografický doklad. Klvaňova fotografická práce byla inspirací a výzvou pro další generace etnografů, k ní se vztahovali, s ní se poměřovali, byla mnohokrát napodobována, ale v geografickém záběru, vědecké objektivitě a následném širokém využití i v popularizaci vědy je nenapodobitelná a nepřekonaná. Klvaňovy fotografie byly i opakovaně publikovány, ale jen málokdy, jestli vůbec, v takové kvalitě, která by byla adekvátní jejich významu a dopadu a která by dokázala zprostředkovat působivost originálu.

Pro Klvaňa byl vlastní životopis, nazvaný *Náčrtky mého životopisu s přílohami zajímavějšími*, platformou pro zápis důležitých i marginálních událostí života soukromého i veřejného a pro sdělení názorů přírodovědně vzdělaného a jazykově vybaveného intelektuála s obrovským rozhledem. *Náčrtky* stejnou měrou reflektují Klvaňův profesní život s kariérami úspěchy, se skutečnými i zdánlivými nezdary, radostné i tragické události soukromého života a také Klvaňovy myšlenkové základy a názory i emoční zázemí. To vše na pozadí událostí velkých dějin i událostí regionálního či lokálního významu ve druhé polovině 19. a na začátku 20. století. Kromě faktů důležitých pro etnologii jako vědu *Náčrtky* podkřývají i celkové kulturní milieu moravského a pražského prostředí na přelomu 19. a 20. století, v období, kdy se česká inteligence a české umělecké kruhy snažily již velmi konkrétní prací přispět ke kulturnímu obrození národa i k naplnění vize politického uvědomění a konečně i politické samostatnosti.

Vlastní Klvaňův životopis publikujeme v úplné podobě s přesvědčením, že jde (nejen) o interdisciplinárně využitelný pramen. Doplnujeme jej studií o Klvaňově pionýrské fotografické práci, dále katalogem jeho fotografií ze sbírky Etnografického ústavu Moravského zemského muzea a výběrem digitalizovaných fotografií rovněž z tohoto sbírkového fondu, výběrem, v němž hrály roli dokumentární hodnota, estetika obrazu, technická kvalita fotografie a četnost dřívějšího publikování.

Mým záměrem bylo složit hold Klvaňově vědecké a fotografické práci, kterou nepřestávám obdivovat.

Helena Beránková

